

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1992 m. lapkričio mėn. 21 d. / November 21, 1992

Nr. 229(42)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Post scriptum rinkimams Lietuvoje

Ir vėl Lietuvos vardas buvo minimas visame pasaulyje. Šį kartą ne dėl jos kovingumo prieš Kremlių, bet todėl, kad tokie tautiškai nusiteikę piliečiai kaip lietuviai pasisakė už nemažai buvusių komunistų. Viena iš didžiųjų tarptautinių žinių agentūrų skelbė, kad „Lietuva, pirmoji iš respublikų, kuri atsisplėš nuo Sovietų Sąjungos, šiuo įvykiu (rinkimais) pasidarė pirmoji, kurioje buvę komunistai sėkmingai grįžo į politinį gyvenimą per populiarūs parlamentarius rinkimus“.

Pasaulinėje politikos arenoje buvo ir dar bus atkreiptas dėmesys ir tos nedidelės tautos politinį elgesį, nes jis yra reikšmingas ne tik vietiniams gyventojams, bet ir užsienyje. Pirmiausia rinkimų rezultatai paneigė pikty liežuvių teigimą Vakaruose, kad buvę komunistų kraštai eis į fašizmą, nes jie esą labai „nacionalistiškai“ nusiteikę. Lietuviai parodė, kad tauta, kuri buvusioje sovietijoje stovėjo tautinio apsisprendimo avangarde, gali būti tiek pat demokratiška, kaip ji yra tautiška. Ji ir šį kartą kitoms respublikoms tapo pavyzdžiu, kaip be kraujo praliejimo galima net buvusius politinius priešus toleruoti ir jiems leisti pasireikšti. Žinoma, daugelis Vakarų marksistų ir šiaip kairiųjų atsidus patenkinti, nes tai jiems ženklas, jog Vidurio Europoje žadėtos marksizmo laidotuvės buvo per anksti paskelbtos.

Ir visa tai padarė lietuviai, gausiai dalyvavę savo seimo rinkimuose. Lietuviai visokių plauko daugiausia sugebėjo suvaldyti savo politines aistras taip, kad paskutinėse savaitėse prieš rinkimus jau buvo mažiau demagogijos, o daugiau programų aiškinimo, nei, sakykim, gegužės/birželio mėnesiais. Lietuviai balsuotojai dabar daugiausia atmetė pigią, patriotiškais šūkais paremtą demagogiją ir pasižiūrėjo į realybę, kuri, matyt, daugeliui nedavė vilties gerai tautos atečiai. Antra vertus, vyresnės

kartos ir jaunimo siekiai kartais yra skirtingi, patyrimas ne toks pats. Pastariesiems pagaliau ir ideologija, pristatyta Brazausko darbais, skamba artimiau, nes ji pažįstama per mokyklas, spaudą bei atsakingai atrodančius buvusius komunistus. Rūpesčiai dėl kasdienybės vargų nustelbė nerimą dėl nepriklausomybės.

Peršasi mintis tačiau, kad ne tiek Darbo partija laimėjo, kiek dešinieji jai atidavė pergalę. Galime visai analizuoti rusų kariuomenės išvedimo reikšmę, reformų efektyvumą, jų greitį, Maskvos kišimąsi į Lietuvos politiką ar buvusių komunistų nepatikimumą, bet galų gale pasilikame su balsuotojų nusiteikimu visais šiais klausimais. Dešinė neišnaudojo pernai rudenį, po didžiojo Kremliaus pučo, istorinę galimybę suksoliduoti apie save tautos daugumą. Nemažai geros valios veikėjų ji pasiuntė į kairės glėbį, apšaukdama juos užsimaskavusiais komunistais. Nenorėjo matyti, kas iš tikrųjų darosi šalyje, išskyrus rimtus pavojus šaliai iš kitur, ir tiesiog ieškojo raganų po kiekviena lova. Ego-centriškai nusiteikę, nesugebėjo priimti rimtų patarimų bei ieškoti susitarimų. Nepadėjo čia ir tie išėjimo vadai, kurie, visiškai nesiorientuodami, kas darosi Lietuvoje, garsino savo kad ir nuoširdžias pastabas, simpatizuodami, bet nepadėdami dešinei, užuot pasitarnavę su objektyviais, žvelgiančiais iš šono patarimais. Šį pavasarį jau buvo beveik per vėlu efektyviai konsolidacijai.

Dešinės nesugebėjimas politinėje arenoje, nežiūrint visokių pasiteisinimų dėl rinkimų rezultatų, labai liūdina turėtų nuteikti jų simpatikus. Ne tik, kad atiduota galimybė stipriau paveikti šalies gyvenimą pačiu svarbiausiu jo formavimosi laikotarpiu, bet nežinia, ar iš to dešinė tinkamai pasimokys. Vienas Pietų Amerikos dienraštis po Algirdo Brazausko

Aleksandras Abišala apie Lietuvos padėtį ir rūpesčius

Su Lietuvos ministru pirmininku
kalbasi Petras Petrutis

— Pokalbio pradžia, sakyčiau, labai paprastas klausimas: kas gero, kas blogo Lietuvoje?

— Yra keletas svarbesnių dalykų. Vienas tai, be abejo, yra rinkimai, kurių rezultatai buvo netikėti visi Lietuvai ir turbūt visam pasauliui. Dėl to, kad mes tikėjome, kad žymiai daugiau balsų laimės Sąjūdis ir kitos dešinėsios jėgos. Vis dėlto nulemė, matyti, sunki ekonominė padėtis, sunki padėtis buityje, Rusijos ekonominė blokada. Na, ir be jokios abejonės reikia pripažinti, kad ne pačiu geriausiu būdu vykdė Sąjūdžio rinkiminę kampaniją, o ir padarytos tam tikros ankstyvesnės politinės klaidos. Norėčiau pasakyti, kad tai jokių būdu nereiškia lietuvių tautos noro grįžti prie komunizmo. Tai tiesiog buvo balsavimas prieš iš tikrųjų labai sunkią ekonominę ir socialinę būklę. O be to, labai didelį susirūpinimą Lietuvoje sukėlė neseniai Rusijos prezidento padarytas pareiškimas apie kariuomenės išvedimo iš Baltijos valstybių sustabdymą. Mes negalime pasakyti, kad jau dabar pajutome jį praktiškai. Tie daly-

niai, kurie buvo pradėję eiti, juda toliau, bet didelį susirūpinimą kelia pats pareiškimas. Tai tokie pradiniai dalykai yra pagrindiniai sunkumai, gal pagrindinės bėdos. Yra ir geresnių žinių. Pradedu jau po truputį judėti rimtesnė Vakarų finansinė parama. Atsiranda galimybių kai kurioms įmonėms pradėti prekybą su Vakarų partneriais ir visa kita. Bet, deja, kol kas yra daugiau blogų žinių negu gerų.

— Premjere, mums yra žinoma, kad šiandien Washington'e buvo suaukta spaudos konferencija. Kuo gi daugiausia domėjosi didieji JAV informacijos šaltiniai?

— Man atrodo, kad daugiausia kaip tik ir domėjosi tuo, apie ką aš čia kalbėjau. Tiesa, buvo klausimų ir apie tautinių mažumų problemą, kuri rusų yra taip stipriai reklamuota ir, sakyčiau, išpūsta. Bet, kaip žinia, Lietuvai net ir formaliai sunku padaryti kokių priekaištų.

— Neseniai Vakarų pasaulio laikraščiuose, sakyčiau, akis badė straipsnių antraštės. Pavyzdžiui: „Buvę komunistai pirmąją Lietuvos rinkimuose“, „Buvę raudonieji laimi Lietuvos balsavimus“ ir t.t. Ar žurnalistai, su kuriais Jums teko šiandien susitikti, teiravosi apie tokius laimėjimus?

— Be jokios abejonės. Aš bandžiau išaiškinti, kad tai jokių būdu nėra komunizmo laimėjimas, kad tiesiog, sakyčiau,

* Nuo lapkričio 10 iki 16 dienos valstybės reikalais JAV lankėsi Lietuvos Respublikos Ministras pirmininkas Aleksandras Abišala. Su juo pasikalbėjimą Draugo kultūriniam priedui lapkričio 11 dieną parūpino „Margo“ radijos programos Čikagoje vedėjas Petras Petrutis.

nuotrauka įdėjo parašą „La Figura del Momento“. Gal Brazauskas ir jo partija nebus tik „momentui“, bet pasiliks įtakingi bent kelerius metus. Gali pasireikšti savotiškas unikumas Lietuvoje: dar nespeję gyventi postsovietinėje eroje, jau turėsime postdešininį laikotarpį.

Neišlaikys vienų egzaminų, kažin, ar istorija greit duos dešinėi galimybę pataisai. Prisipažinimas savo klaidų yra pirmas žingsnis į progresą. Anglai kartais išsireiškia, kad kelias į pragą yra grįstas gerais norais. Gerų norų dešinė, matyti, neužtenka, reikia žinoti, kaip krašto politikoje tinkamai elgtis ir veikti.

Nežiūrint rinkiminių pasisakymų, nežinia, kaip iš tikrųjų

elgsis Darbo partija, gavusi tokį netikėtai platų pritarimą savo žmonėms. Ar buvusios nomenklatūros įsitvirtinimas bus ta neišvengiama išdava vėliausių rinkimų? Kaip nomenklatūrinį galvojimą bus galima suderinti su atsakymu komandinės ekonomijos? Ar privatizavimas reikš buvusios nomenklatūros praturtėjimą likusios tautos sąskaita? Ar reikals turėti ekonominius ryšius su Rytų respublikomis reikš nusisukimą nuo Vakarų gyvenimo modelio? Ar balsavimai, apskritai paėmus, reiškia, kad tauta pasisakė prieš nevykusią dešinės elgseną, o ne už Darbo partijos žmones bei idėjas? Netolima ateitis tai mums parodys.

Jonas Pabedinskas

Lietuvos Ministrą pirmininką Aleksandrą Abišalą, (iš kairės) Nijolę Abišalienę, Aleksandrą Abišalą, Danutę lapkričio 10 dieną atskridusį į Washington'ą, pasitiko Harmon, Kazys Vasaitis, Genė Vasaitienė ir Vytautas Washington'o Lietuvių Bendruomenės apylinkės nariai: Butrimas, Washington'o LB apylinkės pirmininkas. Angelės Bailey nuotrauka

daugiau atsitiktinumas. Demokratinė darbo partija, kaip žinia, buvo opozicijoje, gi visame pasaulyje balsuojama už opoziciją, esant šalyje sunkiai ekonominei būklei. Be jokios abejonės, tai buvo priežastis, kadangi ši partija nėra normali, paprasta demokratinė partija, o turi labai sunkią, labai juoda praeities uodegą. Vis dėlto, ir tai dar kartą noriu pabrėžti, tai nebuvo balsavimas už komunizmą.

— Na, gerai ar blogai, bet Lietuvos piliečiai balsavimo keliu pasisakė už kairiuosius, tikriausiai pasikliaudami lietuviška patarle: „Nauja šluota gerai šluoja“. Tačiau, ar iš tos Demokratinės darbo partijos galima netolimoje ateityje tikėtis ekonominės padėties pagerinimo?

— Jokių būdu ne. Ekonominė padėtis yra tokia ne dėl kokių nors labai stipriai klaidingų valdžios veiksmų. Mes galėtume palyginti Lietuvos situaciją, sakykime, su Latvijos, Estijos, Ukrainos, Gudijos, Rumunijos, Lenkijos. Kokį tik norit valstybių, atsikračiusių komunizmo, kur ekonominė padėtis irgi yra labai sunki. Tai yra objektiviškai, jokia nauja valdžia negalės iš esmės rimtai pakeisti tos ekonominės situacijos. Kitaip sakant, ją pakeisti gali tik labai rimta ekonominių reformų politika. Bet ji neduoda vaisių tuoj pat, nei rytoj, nei galbūt po metų. Nebent Bra-

zausko partija bandytų parodyti kokių nors greitų rezultatų dabar, aukodama perspektyvą. Tai būtų nusikaltimas Lietuvai. Nemanau, kad jie išdrįs tą daryti. O kitokių būdų pagerinti ekonominę situaciją, negu atkakliai vykdyti reformą, nėra. Na, o dauguma rinkėjų, balsavusių už LDDP, tikėjosi, kad šieji sugebės kitaip susitarti su Rusija dėl naftos, dujų ir kitų energetinių šaltinių pirkimo. Aš manau, kad tai irgi neturi jokio realaus pagrindo. Rusija turi per mažai galimybių, kad galėtų nuleisti kainą, tikėdamasi kokių politinių rezultatų. Todėl jau dabar, po pirmo rinkimų tūro, net ir Demokratinė darbo partija nebesako, kad ji gali padaryti kokių nors stebuklų.

— Kas gi šiuo metu yra opiausia Lietuvoje? Ekonominė padėtis, Rusijos kariuomenės išvedimas ar kiti kurie reikalai?

— Manau, kad be šių dviejų Jūsų paminėtų, yra dar toks ilgalaikis dalykas, kaip pilietinės visuomenės sukurimas. Tiekos visuomenės, kur rinkėjai galėtų rinkti savo interesus ginančią ir juos atitinkančią partiją, o ne tik vien balsuoti neigiamai. Tai yra — prieš sunkią ekonominę būklę. Taigi iš tikrųjų ekonominė reforma, rusų kariuomenės išvedimas ir, sakyčiau, politinė reforma arba politinis vystymasis ir skatinimas kurtis politiškai besiorientuojančiai visuomenei yra opiausi rūpesčiai.

— Tiesa, kokios galimybės lito įvedimui?

— Tiesa, truputį keista, kad mes Lietuvoje neturime savo valiutos. Mes turime savo valiutą, kuri yra visiškai atsiskyrusi nuo rublio, kuri yra valdoma Lietuvos valdžios ir Lietuvos banko, kuri yra pakankamai stabili ir daugiau negu per mėnesį jos egzistavimo, kuomet įvedėm šią laikiną valiutą — talonus, ji buvo lygi rubliui, o dabar jau skiriasi. Ji dabar stipresnė už rublį beveik dvigubai.

— Bet, žinoma, tai yra ne nuolatinė Lietuvos valiuta — litas, kurią mes norėtume įvesti, kai bus bent kiek garantijų, kad ji

išlaikys nesumokusi, kad bus tvirta ir padės vystyti ekonomiką. Aš manau, kad tokios prielaidos galės būti sukurios dar šiais metais. Tada galėsime galutinai užbaigti savo pinigų reformą.

— Neiškęsiu, nepaklausęs, kokie išpūdziai Amerikoje?

— Ką gi, tai yra mano antras vizitas Amerikoje. Pagrindiniai išpūdziai yra darbiniai, iš susitikimų su oficialiais atstovais ar tarptautinių organizacijų, ar JAV administracijos. Nemanau, kad ir šį kartą pavyks ką nors labiau pamatyti Amerikoje, negu tikėtai atlikti tam tikrus darbus.

— Na, jeigu dar paklauskiau Jūsų nuomonės apie Amerikos ir aplamai užsienyje gyvenančius lietuvius?

— Mano nuomonė yra gana gera apie mūsų tautiečius užsienyje. Jie dėjo ir deda nemažai pastangų Lietuvos valstybės, Lietuvos nepriklausomybės stiprinimui. Suprantu tik, kad ypač dabar, pasikeitus situacijai, kada mažiau liko erdves politinei kovai ir daugiau reikia kreipti dėmesio į ekonomiką, ne visos organizacijos spėja surasti savo vietą ir savo galimybes. Aš manau, kad kaip tik dabar reikėtų kreipti dėmesio. Ir tai yra daroma. Nemažai lietuvių specialistų iš JAV ir kitur atvažiuoja į Lietuvą mums padėti. Tokiu būdu suteikiama Lietuvai labai svarbi pagalba. Reikia, kad būtų tęsiamas ir politinis darbas su Jungtinių Amerikos Valstybių valdžia, siekiant užtikrinti politinę paramą tokiuose kebluose klausimuose, kaip, sakykime, rusų kariuomenės išvedimas ar politinė gynyba prieš Maskvos galimą ekspansiją į Lietuvą.

— Ačiū Jums už pasikalbėjimą ir primėtus mūsų geriausius linkeėjimus.

— Ačiū Jums už skambutį. Norėčiau pasveikinti ir perduoti linkeėjimus visai lietuvių išeivijai, gyvenančiai JAV.

— Nuosirdus ačiū.

Stasio Žvirgždo nuotrauka

Iš šiemetinės Lietuvių fotografijos parodos, vykusios Čikagoje ir Lemont, Illinois, nuo spalio 23 iki lapkričio 6 dienos.

„Opozicija — 1“, 1985

Lietuvos ambasados JAV ir JAV Lietuvių Bendruomenės konferencija dėl humanitarinės pagalbos Lietuvai

RAMUNĖ KUBILIŪTĖ

Šių metų lapkričio 7-8 dienomis Washington'e įvykusi konferencija apie humanitarinę pagalbą Lietuvai sutraukė arti 90 dalyvių — dalis kalbėjo simpoziumuose; dalis klausėsi pranešimų, kėlė klausimus. Visi konferencijos dalyviai — įvairių pagalbos Lietuvai projektų ir vienetų iniciatoriai, vykdytojai ar rėmėjai. Jie turėjo progos susidaryti gerą vaizdą humanitarinės pagalbos Lietuvai užmojų, projektų ir užsangažavimų, vykdomų šiuo metu Jungtinėse Amerikos Valstybėse lietuvių kilmės amerikiečių ir Lietuvos draugų tarpe. Išryškėjo, ir kokios yra bendradarbiavimo bei veiklos koordinavimo galimybės ateitį.

Dalyvaujančios grupės

Konferencijos organizatoriai dalyviams pažadėjo, kad bus išsiuntinėjamas konferencijos dalyvių ir projektų bei vienetų, kuriems jie atstovavo, sąrašas. Atrodo, kad Lietuvos ambasada ir JAV LB Visuomeninių reikalų tarybos būstinė Washington'e pasirodysios atlikti rodyklių rolę — besiteiraujančius nukreipti į kitus, dirbančius prie panašių humanitarinės pagalbos projektų (nors šiuo metu JAV LB būstinės Washington'e prioritetas yra spausiti akciją dėl rusų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos). Tolimesnis bendradarbiavimas ir susigrupavimas bendriems projektams priklausys nuo pačių vienetų ir projektų vykdytojų.

Viena JAV LB veikėja ir Krašto valdybos narė yra ne kartą skatinusi, kad kuo greičiau reikia parašyti ir išleisti išveivijos darbų, atliktų pastaraisiais metais, istoriją, Lietuvai kovojant dėl nepriklausomybės. Gal kiek trumpesnis, bet nemažiau svarbus būtų ir „post scriptum“ apie pastangas padėti visiems Lietuvos žmonėms atsistoti ant kojų — nuo mažiausių ligi seniausių, nuo sveikiaučių ligi fizinių ar psichinių negalių ištiktųjų. Štai bent dalinis konferencijos dalyvių sąrašas, kuris skaitytojams sudarys vaizdą, kokios grupės dirba humanitarinės pagalbos Lietuvai darba: A.D.A.L. (odontologų grupė), Amerikos-Lietuvos negalių ir reabilitacijos pasikeitimo programa (American - Lithuanian Disabilities and Rehabilitation Exchange Program, kuri bazuojasi University of Michigan, Ann Arbor), A.P.P.L.E. (pedagogų grupė), BALF'as, Baltic Institute, CARITAS, Deborah Foundation, Evangelikai liuteronai, JAV LB Švietimo taryba, JAV LB Philadelphijos apylinkė, Knights of Lithuania, L.A.B.A.S. (advokatai ir teisininkų grupė), L.A.P.A.S. (farmacininkų grupė), Lietuvos ambasada JAV (tarpininko rolė), Lietuvos dukters, Lietuvos našlaičių globos sambūris, Lietuvos vaikų vilties komitetas (JAV LB Socialinių reikalų tarybos padalinys, kuris dirba kartu su Shriners ligoninėm), Lietuvių Fondas, Lietuvių katalikų sielovados taryba, Lietuvių katalikų religinė šalpa, Lithuanian Children's Relief, Inc. (Lietuvos vaikų globa), Lithuanian Mercy Lift, Lituanistikos tyrimų ir studijų centras, Lietuvoje esančio dr. G. Puro centro talkininkai, U.S. Baltic Foundation, Vilties organizacijos rėmėjai JAV, Vytauto Didžiojo universiteto senato nariai užjūryje.

Grupės ir projektai gavo finansinės paramos bei dotacijų („grants“) iš įvairių šaltinių: tai talpintuvo siuntimo išlaidoms padengti, tai aparatūros įsigijimui, tai informacijos pateikimui ir panašiai. Konferencijoje išgirdome daug valdiškų ir privačių šaltinių ir fondacijų pavadinimų: Baltic

Lietuvos ambasados JAV ir JAV Lietuvių Bendruomenės konferencijoje dėl humanitarinės pagalbos Lietuvai, vykusioje lapkričio 7-8 dienomis Washington'e, simpoziumo „Efektyvesnės paramos Lietuvai organizavimas“ dalyviai: (iš kairės) Jurgis Lendraitis, dr. Vitolis Vengris, Algimantas Gečys, Lietuvos ambasadorius JAV Stasys Lozoraitis, Vaiva Vebraite-Gust, Alfredas Jaknūnas, Linas Kojelis.

Konferencijoje per pertrauką: JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos pirmininkas Vytautas Maciūnas, ambasadorius Stasys Lozoraitis, JAV LB Švietimo tarybos pirmininkė Regina Kuciene ir JAV LB Socialinių reikalų tarybos pirmininkė Birutė Jasaitienė.

Enterprise Fund, Catholic Charities, Catholic Medical Mission Board, Children of the World, Christian Children's Fund, Citizen Democracy Corps, Frost Commission, Global Challenge, Lietuvių Fondo „Milijoninis fondas“, Mercy Corporation, Peace Corps, SEED (Support for Eastern European Democracies), SOROS Foundation, UNICEF, USAID (U.S. Aid for International Development), World Medical Relief ir daug kitų.

Savo darbus „pareklamuoti“ gal geriausiai galėtų kiekviena grupė. Čia bus stengiamasi nušviesti konferencijoje dalyvavusių organizacijų ir projektų atstovų paminėti pasiekimai ir projektai ateitį (ne konferencijos eigos eilės tvarka, bet sugrupuoti į atskiras sritis). Vienų laimėjimai yra drauge visų lietuvių ir Lietuvos draugų laimėjimai. Yra dar daug kitų organizacijų ir projektų, kurių

atstovai į konferenciją neatvyko ar joje nedavė pranešimų. Reikia pagerbti ir jų pastangas ir paraginti juos bendradarbiauti su kitais šiame svarbiame darbe.

Pagalba valdžios rėmuose

Pirmieji šeštadienio simpoziumo dalyviai (Karen Brown,

Šių metų rugsėjo 4 dieną prie Spaudos rūmų Vilniuje buvo atidengta dailininkės-sculptorės Elenos Urbaitės iš New York'o skulptūra „Erdvės skrydis“, kuri yra jos dovana Vilniaus miestui. Skulptūra padaryta iš nerūdijančio plieno, perkirsta nudažtomis raudonomis juostomis. Talkinant architektui J. Šeibokui (suprojektavusiam Spaudos rūmus) ir skulptoriui V. Kančiauskui, Urbaitės padarytas iš

Susan Robinson ir Stuart Swanson) yra JAV valdžios darbuotojai, kurių nuožiuroje yra projektai, Lietuvai padėjusieji praityje, ar galimi ateities pagalbos projektai. Kai kas paaikšėjo iš jų pranešimo. Kai kurie kontraktai, išplaukiantys iš valdžios paramos Rytų Euro-

Konferencijos dėl humanitarinės pagalbos Lietuvai pagrindiniai šeimininkai: JAV LB Visuomeninių reikalų tarybos pirmininkas Algimantas Gečys ir tos tarybos būstinės vedėja Asta Banionytė.

Konferencijos simpoziumas „Parama Lietuvai ekologijos, signalinės atomines jėgines apsaugos ir transportacijos vystymo srityse“: (iš kairės) dr. Stasys Bačkaitis, dr. Kazys Almenas, dr. Rimas Vaitaitis.

Ramunė Kubiliūtės nuotraukos

pai, tenka visai privatiems kontraktoriais — iš jų kai kurie domisi tais kraštais, kai kurie ne. JAV ambasados Vilniuje darbuotojas (kultūros ir spaudos reikalams) Viktoras Sidabras buvo minimas ne kartą kaip geras informacijos telkėjas ir fondų prašytojas. Jo dėka keli teatro

konsultantai dirba Lietuvoje. 1993 metų kovo mėnesį Sidabras inicijavo (ir SOROS fondo pinigais) Lietuvoje bus atidaryta biblioteka ir kultūros centras, kuris turės informacijos skyrių norintiems studijuoti užsienyje.

Vienas JAV valdžios darbuotojas, dr. Stasys Bačkaitis, dirba JAV Transportacijos departamente. Nors jo pranešimas nebuvo įtrauktas į „valdiškų institucijų paramos“ simpoziumą, jo ryšiai su Lietuva yra JAV valdžios pareigūnų lygio. Yra buvę įvairių bandymų padėti, konsultuoti, patarti transportacijos srityje, stambių įmonių ieškojimo srityje. Dr. Bačkaitis užsiminė skandalingą Lietuvos sanitarijos padėtį — kuo greičiau reikia įvesti septikinių cisternų sistemą Lietuvoje. Reikia komunikacijos tarp Lietuvos ir JAV: pavyzdžiui, Virginijos valstybės policijos kvietimas Lietuvos pareigūnų oficialiam vizitui iš Lietuvos atsakymo nesulaukė. Dr. Bačkaitis ir kiti transportacijos srities specialistai vizitui iš Lietuvos atsakymo nesulaukė. Dr. Bačkaitis ir kiti transportacijos srities specialistai vizitui iš Lietuvos atsakymo nesulaukė. Dr. Bačkaitis ir kiti transportacijos srities specialistai vizitui iš Lietuvos atsakymo nesulaukė.

Švietimas ir mokslinė pagalba

Lietuvos ambasados darbuotoja Danilė Vidutienė apibūdino darbą jaunimui šitaip: „Jaunosios generacijos yra geriausias Lietuvos kapitalas“. Vaiva Vebraite-Gust minėjo, kad A.P.P.L.E. stengiasi padėti mokytojams jaunimui įdiegti pilietiškumo ir visuomeniškumo principus, įsitikinimą, kad žmogus yra atsakingas už savo sprendimus.

JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo taryba palaiko ryšius su Lietuvos Švietimo ir kultūros ministerija ne vien todėl, kad JAV lituanistinių mokyklų mokiniai gali pasinaudoti leidinių apskaitimu su Lietuva. JAV lituanistinių mokyklų mokiniai ne kartą buvo įtraukti į visuomeninį darbą ir taip jie pajuto ryšį su savo bendraamžiais Lietuvoje. Švietimo tarybos pirmininkė Regina Kuciene pateikė žinias, kad taryba (kartu su Socialinių reikalų taryba) suorganizavo ir išsiuntė Lietuvon jau keturis

talpintuvus mokyklinių ir švietimo medžiagų (pieštukų, sąsiuvinų, knygų ir net kompiuterių), kartu pridant ir drabužių (skirtų Sibiro ir Punsko lietuvių mokykloms, našlaitynams, seneliams). Gauta paramos ir iš Amerikos mokyklų.

A.P.P.L.E. grupė turi nario mokesčių susimokėjusių narių iš visos Šiaurės Amerikos ir kitur. Grupė tiesiogiai dirba su Lietuvos Švietimo ir kultūros ministerija, stengdamasi padėti mokykloms, o vidurinių mokyklų mokytojams tobulinti žinias. Tarybos narė Emilija Sakadolskienė savo pranešime išreiškė pasitenkinimą, kad įvairių sričių pedagogai gali konkrečiai prisidėti prie A.P.P.L.E. projektų. Nariai nori parodyti Lietuvos mokytojams, kad pedagogika yra pašaukimas, ne amatas. Nors JAV švietimo sistema susilaukia kritikos, vis vien Lietuvos mokytojai (per A.P.P.L.E. narius) gali pajusti, kas joje gero pasiekama: mokiniai pajunta, kad jie yra visuomenės dalis, išmoka savarankiškai galvoti, laikytis darbo etikos, branginti ir gerbti savo bei kitų privatumą ir įsigyja kitų teigiamų savybių. Jau dveji metai iš eilės yra organizuojami paskaitų ciklai Lietuvoje, dalyvaujant įvairių specialybių A.P.P.L.E. nariams. A.P.P.L.E. turi ilgalaikių tikslų: paremti mokymo metodikos centrų Lietuvoje, suteikti paramos užsienio kalbų mokymui (paversinti aukštesnės mokyklas į vadinamus „koleidžus“), parūpinti stažuotes JAV tiems specialistams mokytojams, kurie kitaip turėtų vykti į Maskvą (pvz., kurčiųjų mokytojai), ir tęsti vasaros seminarų tradiciją.

Lietuvos ambasados Washington'e darbuotojos Angelė Bailey ir Danilė Vidutienė pateikė žinių apie ambasados rolę šioje srityje. JAV gyvenantys asmenys kreipiasi į ambasadą informacijai apie Lietuvą — jos geografiją, istoriją, pilietybės klausimais; jie ieško giminių, dotacijų galimybių, išdarbinimo. Jiems siunčiama šioji tokia informacija. Kai kurie paklausimai ir konkretūs prašymai švietimo klausimais (iš Lietuvos ar iš JAV pedagogų) nukreipiami į A.P.P.L.E. O Angelė Bailey žinot (Nukelta į 3 psl.)

Elenos Urbaitės skulptūra Vilniuje

Šių metų rugsėjo 4 dieną prie Spaudos rūmų Vilniuje buvo atidengta dailininkės-sculptorės Elenos Urbaitės iš New York'o skulptūra „Erdvės skrydis“, kuri yra jos dovana Vilniaus miestui. Skulptūra padaryta iš nerūdijančio plieno, perkirsta nudažtomis raudonomis juostomis. Talkinant architektui J. Šeibokui (suprojektavusiam Spaudos rūmus) ir skulptoriui V. Kančiauskui, Urbaitės padarytas iš

plieno maketas (apie 15" x 10") buvo padidintas iki 17 pėdų aukščio.

Skulptūros atidengimo proga buvo imontuota jos viduje garų sija, kuri menininkė buvo įkalbėjusi kelias trumpas abstrakčios poezijos frazes apie savo nueitą kelią išveivijoje. „Menininkė buvo gimusi arti žemės, arti gamtos, ir vėtrų buvo nublokštas ir metalinę erdvę; tai dramatiškas santykis tarp savo pri-

gimties ir aplinkos, kurioje ji dabar gyvena“ (Lietuvos rytas, 1992 m. rugsėjo 3 d., Nr. 172). Įkalbėtai žodžiais ji ir paaiškina šios savo skulptūros idėją, išreiškiančią erdvės amžių, mechanizuotą žmogaus buitį, judėjimą ir modernaus gyvenimo egzistencinį daugialypumą.

Urbaitės skulptūra yra junginys trijų menų: skulptūros, tapybos ir architektūros. Abstrakčios, minimalios, priešpa-

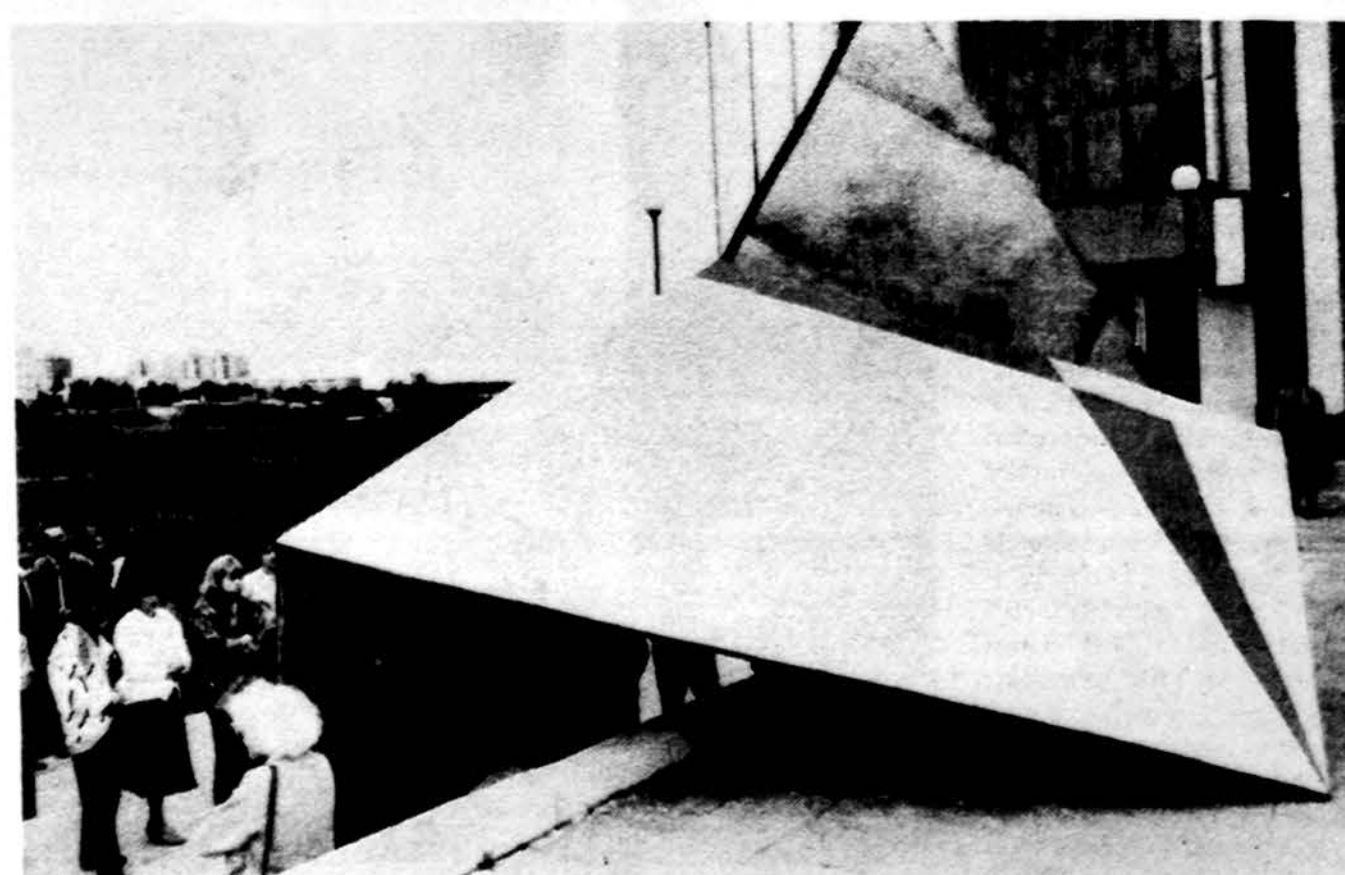
tytos plokštumos keičia kompozicijos dimensijas, žiūrovui judant apie ją. Ji yra multidimensinė skulptūra, neturinti frontalinio, nei užfrontalinio fasado. Pastatyta skulptūra ne ant pjedestalo, bet ant jau egzistuojančių dviejų skirtingų dimensijų architektūros elementų. Tai buvo architektas J. Šeiboko idėja: skulptūra atrodo lyg nusileidęs satelitas, žandantis skristi toliau. Skulptūros padidinimas buvo įvykdytas V. Kančiausko studijoje už Vilniaus. Skulptūros atidengimas buvo parodytas per Lietuvos televizijos

programą „Panorama“. Fotografijas ir aprašymus išdėjo septyni laikraščiai, iš jų du rusiškai.

Tapytoja ir skulptorė Elena Urbaitė skulptūra pradėjo domėtis maždaug 1965 metais, studijuodama Columbia universitete, New York'e. New York'e yra turėjusi šešias savo skulptūros solo parodas. Ji yra įtraukta į Amerikos dailininkų bei įvairiai pasižymėjusių amerikiečių moterų žinynus.

Per Elenos Urbaitės skulptūros „Erdvės skrydis“ atidengimą Vilniuje šių metų rugsėjo 4 dieną: dešinėje, prie skulptūros — Elena Urbaitė, nuotraukos kairėje — kompozitorius Feliksas Bajoras.

Elenos Urbaitės skulptūra „Erdvės skrydis“ iš skirtingo matymo kampo jos atidengimo Vilniuje metu.

Nauja ir sena apie Rytų Lietuvą

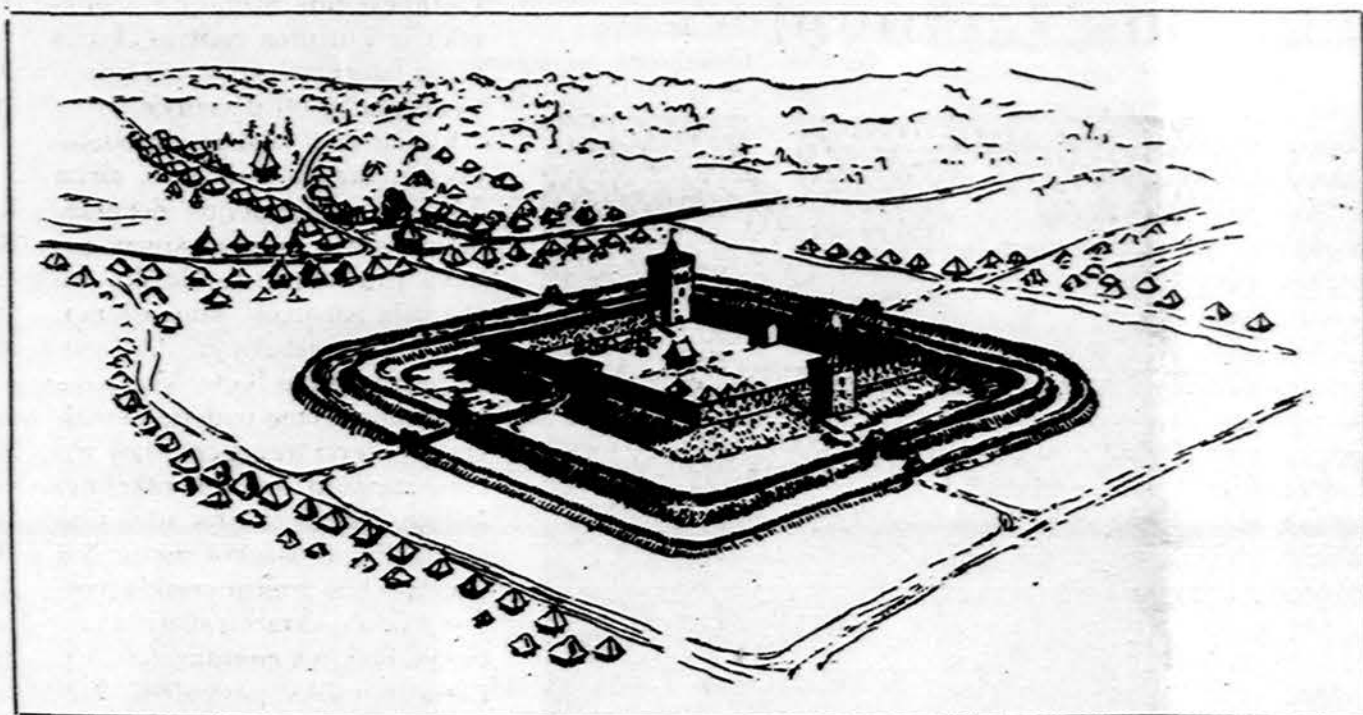
JURGIS GIMBUTAS

Vilniaus krašto demografinės, etninės ir politinės problemos yra itin aktualios. Pasitaiko aštrių diskusijų, ne visada paremtų tiesa. Toji Lietuvos teritorija, buvusi Lenkijos atplėsta 1920-1939 metais, dar vadinama Rytų Lietuva, kartais Pietryčių Lietuva. Nuo Antrojo pasaulinio karo tik dalis tos teritorijos grįžo Lietuvai. Vystantiems ginčams geriau suprasti ir įtampai sumažinti reikia geriau pažinti tiesą, kaip iš tikrųjų yra, kaip iš tikrųjų buvo. Čia gali pagelbėti trys knygos, išleistos pastaraisiais metais Vilniuje.

Rytų Lietuva (Istorija, kultūra, kalba), išleista „Mokslo“ leidyklos 1992 metais, 240 puslapių, redaguota komisijos, kurios pirmininkas buvo Vacys Milius. Šio straipsnių rinkinio pagrindas yra Vilnijos draugijos ir Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto 1991 m. vasario 23 d. organizuotos konferencijos pranešimai. Knyga suskirstyta į tris grupes: archeologija ir istorija, etnografija ir tautosaka, kalba. Laiko ribos – nuo rytinių baltų susiformavimo iki 1990 metų. Veikalo pritarė Vacys Milius trumpai paaiškina ypatingą Rytų Lietuvos padėtį politinėje geografijoje. „Nuostabą kelia Lenkijos elgesys Lietuvos atžvilgiu po Pirmojo pasaulinio karo: atsikrėčiusi didžiųjų valstybių jungo, ji nenorėjo suprasti mažesnių gretimų tautų...“. Rinkinio redaktoriaus suminėjo ir išsivijo išleistų darbų Rytų Lietuvos tematiką šis autorius bei redaktorius.

Pirmoji straipsnių grupė pavadinama „Amžių vingiai“. Rašo 11 autorių. Politškai aktualūs ir stambiausi tos grupės straipsniai yra: E. Vidmantas – Rytų Lietuvos lietuvių lenkinimas per bažnyčias XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje; V. Vadapalas – Vilniaus klausimas ir tarptautinė teisė; I. Petrauskienė – Lenkijos valdžios antilietuviška politika Vilniuje 1935-1939 m. Antrosios grupės „Kultūra ir buitis“ yra septyni straipsniai. D. Bernotaitė ir S. Bernotienė rašo apie lovatieses ir drabužius, J. Mar-dosa tyrinėja žemdirbystės taktas, V. Čiubrinskas – trobesių statymo tradicijas, D. Račiūnaitė – daugiabalsumą, J. Trinkūnas – Dūkštų senovę ir P. Kalnias – tautiški mišrios šeimos. Paskutinioji grupė „Pietryčių Lietuvos kalbos“ turi tik tris straipsnius, redaguotus K. Garšvos. Rašo: A. Vidugiris, Marija Krupoves ir Laima Grumadienė. Istorijos straipsnius redagavo M. Tamošiūnas, archeologijos ir etnografijos – V. Milius, folkloristikos – N. Laurinkienė. Šią 2,000 egzempliorių tiražą knygą kukliai išspausdino „Vilties“ spaustuve Vilniuje, paliko neįrašytą ir be iliustracijų, be žemėlapių. Ačiū ir už tai.

Antroji mūsų temos knyga yra taip pat straipsnių rinkinys – *Pietryčių Lietuva: Socialiniai teisiniai aspektai*. Išleido Lietuvos mokslų akademijos Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas Vilniuje 1990 metais, 150 puslapių, tiražas – 1,000, tos pačios „Vilties“ spaustuovės rotaprintas. Be iliustracijų, neįrašytas. Redakcinės kolegijos pirmininkas Arvydas Matulionis. Pratarė pradedama realistiškai: „Nelengvai eina Lietuva nepriklausomybės įtvirtinimo keliu. Daug ko nemo-kame, o bandymų klaidų metodas brangiai kainuoja.“ Peržvelgia ma komplikuoja Pietryčių Lietuvos padėtis dėl to, kad čionai „nukreiptas ir kitų priešišku Lietuvai jėgų žvilgsnis“. Dauge-lis knygos straipsnių remiasi tyrimu, atliktu 1989-1990 metais, duomenimis, tarptautiniais ir Lietuvos respublikos teisiniais aktais. Paskelbta 10 straipsnių. Nagrinėja tautines mažumas, demografiją, kultūrinę charakteris-

Medininkų (Vilniaus rajone) pilis. S. Lasavicko retrospektyvinis pilies brėžinys.

tika, ekonominius klausimus, lietuvių-lenkų santykius 1943-1944 metais. Prieduose duota apie 20 puslapių dokumentų: teisi-nių aktų, memorandumų, sta-tistika. Visa tai dėmesio verta medžiaga ir samprotavimai, bet ne ilgaamžiai dėl prasto popie-riaus, išblunkančios spaudos technikos ir mažo tiražo.

Trečiasis čia nagrinėjamas vei-kalas yra svarbus 19-ojo amžiaus istoriografijos darbas, išleistas Vilniuje 1856 metais ir antrąja laida 1859 metais, dabar išver-sas į lietuvių kalbą Kazio Uscilo. Tai yra Adomo Honorio Kirkoro *Pasivaikščiėjimai po Vilnį ir jo apylinkes*. Išleido „Minties“ leidykla Vilniuje 1991 metais, 282 puslapiai, be iliustracijų, tiražas – 20,000, gerai įrišta. Priedas: Vilniaus miesto planas 1859 metų, su svarbesniaisais pastatais ir jų sąrašas. Tai nėra originalinė plano kopija, nes gatvių vardai ir kiti apylinkės vietovardžiai įrašyti tik lietuviš-ka. Linijinis mastelis neišskus: atrodo, kad viename centimetre telpa 83 metrai. Bibliografinėje kortelėje sakoma, kad čia „žino-mas Lietuvos kultūrininkas“ A.H. Kirkoras (1818-1886) pateikia palyginti platų 19-ojo amžiaus pirmosios pusės Vil-niaus istorinį-socialinį vaizdą. Autorius stengiasi išsamiai apra-šyti konkrečius objektus su isto-riaisiais ekskursais. Jis neslepia ir savo, Vilniaus mylėtojo, požiūrio.

Knyga pradedama Juozo Ma-ceikos straipsniu „Adomas Hono-ris Kirkoras. Jo gyvenimas ir dar-bai“. Kirkoras vadinamas žymiu spaustuvininku, leideju, publicis-tu, archeologu, etnografu bei is-toriku. Šie jo *Pasivaikščiėjimai*... lietuvių kalba leidžiami pirma kartą. Versta iš lenkų kalbos, an-trosios to veikalo pataisytos ir išplėtos 1859 metų laidos. Tai buvo pirmas vadovas po Vilnį. Bajorų Kirkorų protėviai buvo totoriai. Tai patvirtina pavardė *Kirkor*, kuri reiškia – „ke-

turiasdesimt“. Adomas Honoris palaikė ryšius su daugeliu Vilniaus krašto mokslininkų: Tiškevičiais, Teodoru Narbutu, Juozapu Ignacu Kraševskiu, Liudviku Kondratovičiumi (Wla-dyslaw Sirokomle), o taip pat su kitur dirbusiais Simonu Daukantu, Motiejum Valančiu-mi, Mikalojumi Akelačiumi.

Salia archeologijos ir istori-jos, Kirkoras taipgi domėjosi ir rašė apie lietuvių liaudies dainas ir papročius. Lietuviųbės idėjų sklaidimas ir lojalumas Rusijos caro valdžiai – tai dvi susijusios Kirkoro gyvenimo ir veiklos kryptys. Maceikos pateiktoji biografinė šiek tiek papildoma išsamia archeologo profesoriaus Jono Puzino parašytąja „Kirkor Adam Honory“ (*Lietuvių en-ciklopedija*, XI, 1957, p. 515). Puzinas trumpai pristato Kirkorą, kaip Lietuvos praeities tyrinė-toją ir smulkiai registruoja jojo raštus bei tarnybines pareigyles.

Kirkoras vedžioja skaitytoją,

padalijęs knygą į 18 „pasivaikš-čiojimų“. Turinio perrašymas užimtu per daug vietos, tad tenka pasitenkinti sutrumpintais ak-centais iš eilės taip: Šventaragio slėnys, pilys, kalnai; Pilies gatvė ir toliau iki Aušros vartų, susto-jant bažnyčiose, buvusio (tada jis buvo uždarytas!) universiteto sa-lėse; Vokiečių gatvė iki sinagogos ir užburtojo rūsių; Imperatoriaus rūmai... beprotnamiai... karališka-sis malūnas... Šv. Onos bažnyčia; Užupio ir Savičiaus gatvės, Kor-velio parkas, Rojus; Šv. Jurgio bažnyčia, Lukiškės, Mečetė. Ir taip toliau – pro Rasas, Pohu-lianką, Vingrius, Vingį, Pane-lianę, Antakalnių. Sustojama prie karalienės Barbaros rūmų liku-čių, detaliau pasivaizguojama Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje. Kelio-nė tęsiama pro Šnipiškės, Trina-polį ir Verkius, į Belmontą, Berli-ną, Konstantinopolį, Betliejų, Jeruzalę – nereikia nė į užsie-nius keliauti! Trys pasivaikščio-jimai skirti kapinėms, sustojant

Konferencija dėl pagalbos Lietuvai

(Atkelta iš 2 psl.)

džiais, ambasados pateiktos žinios apie Lietuvą, siunčiamos mokyklinio amžiaus vaikui, gali subtiliai auklėti Lietuvai draugą ateitčiai. Palaikomi ryšiai su pro-fesinėmis mokslo organizaci-jomis, pvz., American Association for the Advancement of Science (kuri pravedė prenumeratų vajų) ir su spaudos atstovais; vedamas sąrašas kolegijų ir universitetų, kuris gal galės informuoti Lietu-vos studentus, kokios galimybės siekti mokslo JAV su stipen-dijų pagalba.

Kai kurie profesoriai yra nu-vykę į Lietuvą dirbti įvairiuose universitetuose. Profesorius Ri-mas Vaitaitis suteikė informaciją apie Vytauto Didžiojo universi-teto Kaune Senato narių iš užjūrio rolę, atgaivinant universitetą.

JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos narys mokslo reikalams, dr. Vitolis Vengris, pasidalino žiniomis apie savo pareigas – jam perduodami laišukai iš Lietuvos studentų, no-rinčių studijuoti Amerikos uni-versitetuose. Kai kurie ne visai tiksliai stengiasi pratešti turis-tines vizas ir gal net neturi didelių norų studijuoti. Jam tenka jiems sudaryti rodyklę/kel-rodį: kaip užpildyti stipendijų ir priėmimo į universitetus prašy-mus ir panašiai.

LABAS – lietuvių advokatų grupei priklauso 100 asmenų, dar 100 įtraukiami į sąrašus. Viena iš grupės iniciatorių, advokatė Regina Narušienė, apibūdino grupės siekius – parūpinti konsultacijas ryšium su teisės mokslais, suteikti patarimų

prie žymiųjų antkapių – Rasose, Pravoslavų, Evangelikų ir Ber-nardinų kapinėse. Kitoje vietoje buvo pažvelgta į nuo choleros mi-rusių kapines. Paskutiniai du pasivaikščiojimai veda į Senienų muziejų ir jo ornitologijos kabine-tą (su lotyniškais paukščių var-dais) bei į mineralogijos kabinetą, sudarytą iš buvusio Vilniaus uni-versiteto mineralogijos kabineto likučių, kur liko apie 10,000 eksponatų.

Kirkoras dažnai pamini, kad Vilnius – lietuvių miestas, Di-džiosios Lietuvos Kunigaikštys-tės sostinė, kurios katedroje palaidotas Didysis Lietuvos kuni-gaikštis Vytautas. Aiškina kai kuriuos vardus: „Antakalnio pa-vadinimas sudarytas iš lietuvių kalbos žodžių: *ant to kalno* [p. 144]... Verkių – nuo lietuvių kalbos žodžio *verkti* [p. 160]“. Žemutinė pilis „buvo vadinama Krivių piliimi, t.y. Krivių miestu, iš ko kilo rusų *kryvoj* – grad ir lenkų *krzyw* gród“.

Knyga rūpestingai papildyta redaktorės Perlos Vitkuvienės parūpinta rodykle su gatvių var-dais, vietovardžiais, bažnyčiomis, pastatais, kalnais, kapinėmis, parkais – viskas su nuorodomis į knygos puslapius. Taitai gali būti vertinga enciklopedinė medžiaga.

Žinoma, dabartinis Vilnius ge-rokai pakitęs: daug ko nebėra, daug kas nauja. Ir istorinės me-džiagos yra naujos pagal pusan-tro šimtmečio tyrinėjimus. Tad ne visi Kirkoro tvirtinimai dabar galioja. Tačiau anuo laiku buvo pasinaudota tikrai gausiais tada prieinamais šaltiniais. Kirkoro *Pasivaikščiėjimus*... verta skaityti kartu su Vlado Drėmos gausiai iliustruotu veikalu *Dingęs Vilnius*, išleistu „Vagos“ leidyklos 1991 metais.*

* Recenzuotas Vytauto A. Jonyno („Skausmingoji Kunigaikščių miesto praeitis“) 1992 m. lapkričio 7 d. *Draugo* kultūriniam priede – R. d.

Petras Melnikas

Petras Melnikas

VAIKYSTĖ IR SAMONINGUMAS

Nežauja nykštukas
mėtų metus buvai
išikibęs į motinos prijuoste;
užrietus galvą – jos plaukai,
rodės, siekė lubas,
rimtas veidas išskeltas
aukštai ant apvalių pečių.
Tik pakeldamas smakrą,
prašei malonių, ziržėdai.
Kambary – visi kažkodėl suauge,
palikę tave amžiams strapinėt,
būti mažyliu.
Akis įbedęs į prijuoste,
ar timplėdamas tėvo rankovę,
prašei dantis edančių saldinių.

Kubile štai, teliškuojant kaitriam vandeniui,
nurengtas vos pamirkai padus į garą, kai
stulbinantis ledinės elektros žaibas
trenkia! Panėrus liesą kūną,
žiopuojant aitrų muilo aromata,
graužiant akims, užtemsta
šviesos vandeningi vainikai, baugu.
Ištrauktam iš kubilo „skendvoliui“
dvasios vis neatgaunant, svaigulys
nuo paraudusios odos ir motinos
rankų kvapo; rupaus, kaip žvyras, rankšluostis
ištrintas ir, lyg nuskriaustas, skundies
Dievuliui, gaudžiai raudodamas...
Užsikari ant kėdės
ir Jiems, lyg viešpačiams,
žvelgi tiesiai į akis,
nedrąsiai ūkteli: ū (tai aš!)

Arba ieškai kieme akmenėlių,
vabalų ir senų centų.
Ant papuvusių tvorų palipes,
vėliau išikvepi kažkokios
vaikui stokojančios drąsos
ir priemiesčio vaikams
didžiū balsu kliegi, paleides kakarinę:
Jūs – pinčiukai! Vabalai!
Negrįstoj gatvėj jie
lyg suaugusiems kerštavo,
už save silpnėsius kankino:
kates, šunėkus, gėniojo vištas,
spardė skudurinį futbolą.

Paaugus, samonėj ryškėjo užrakintas,
mažo vaikelio vidaus gyvenimas:
stebėti medinių namų lentų įtrūkimų –
įrašų archeologinį paslaptįgumą,
sunkias duris, nuo langatiesių – šviesas,
baugius kambarių šešėlius.
Tolumos ir apylinkė ryškėjo,
ilipus į aukštesnį medį:
ant juodų stogų – prasikalusios
žalsvos samanės ir dūmtraukiai;
apylinkė žaliavo, paskendus
baltame žiedų – ar užklota storpilvio
sniego – patale. Tikslas:
kuo toliau nuklysti į dar
nematytus kiemus, klonius, ravas,
gateles, atrasti net Laisvės
alėją... Džiaugsmas: atsiversti knygelę,
pasinerti į jaunųjų žygdarbių, tolimus
pasaulius, skriaudėjams duot į kailį!

Giedrė Žambakienė

Amžina naktis

Iš dailininkės parodos, vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, iki šių metų gruodžio 6 dienos.

(Nukelta į 4 psl.)

Giedrės Žumbakienės naujausia kūryba Lemont'e

VIKTORIJA MATRANGA

Kas čia per grafika? Ar ne lietuvių grafika dažniausiai juoda/balta medžio raiziniai ir ofortai, stiprios linijos, dažniau negu abstrakto formos, žmonių, miesto ar gamtos vaizdai? Giedrės Žumbakienės kūryba kitaip sprendžia grafikos prasmę ir spalvingai interpretuoja grafikos galimybes. Žumbakienės darbas yra melodiškas — jos lyriškai raminančios kompozicijos primena muzikos ritmus. Rutuliai ir įstrižai kamuotos formos kartojasi kaip gaidos fugos variacijos.

Žumbakienės paroda Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, vyksta nuo spalio 31 iki gruodžio 6 dienos. Šių metų jos kūryba čia išdėstyta serijomis, kuriose ji tyrinėja „Mėnulio atspindžius“, „Mėnulio peizažus“, „Prieblandas“ ar „Amžinas naktis“. Kiekviena serija, abstraktai ar reprezentaciniai peizažai, pasižymi savom spalvomis, formomis ir nuotakomis. Kūryba parodo techninį gabumą ir dvasinę ramybę, brandų susikaupimą ir pilnutinį savęs pažinimą.

Paprastas žiūrovas, nesuapatinęs su šios grafikos disciplina, paviršutiniškai gali neįsitiesti, kiek laiko ir darbo reikalauja kiekvienas kūrinys. Atidžiai pastudijavus paveikslus ir paklausius pačios dailininkės, kaip susideda jos kūrinių, sužinome, kad jos kompozicijos išsivysto iš stiprios fizinės jėgos ir iš dailininkės supratimo plokštumos sudėtingumą lakštuose. Kiekvienas paveikslas unikalus — „monoprint“ — vienkartinis atspaudas. Žumbakienė aiškina, kaip ji sudeda savo kompozicijas: kas gal atrodo akimirka atsitiktinai vejo papūsti lapai ar mėnulio šešėlis, sustatoma per kelis procesus, užtrunkančius keletą dienų ar net savaitių. Pirmiausia ji supjausto „plexiglas“ formas — apskritimus, rombus ir t.t. Sukomponuoja plastinės sluoksnius atskirai kiekvienai spalvai. Dažnai užtepti volai; dailininkė sako, kad ji „tapo ant preso“. Kiekviena spalva turi džiūti bent dieną. Terpentinu nuplovus spalvą, visgi lieka truputį spalvos, „maculature“, kur pirmoji, permatoma spalva aidai ir lieka kaip šešėlis antrajai spalvai. Dažnai paveikslas iš penkių spalvų, tai reiškia yra penki tepimai, spaudimai ir valymai. Ofortuose Žumbakienė tekstūras išgauna, spausdama lapus, rūgų varpas, tapetus į grunta, panašų į minkštą gipsą ant alavo, kurio fone formos po to išdeginamos rūgštim ir karta, dar režiamos peiliukais. Keli lapai popieriaus pridurti/suklijuoti „chine colle“ koliažo metodu, taip išgaunant erdvės gilumą ir sluoksnių gyvybingumą. Ji vartoja aukštos kokybės, 100% medvilnės, prancūziška popierių,

Giedrė Žumbakienė

Mėnulio atspindys II

dažniausiai kirptą 22" x 30" dydžiu.

Dailininkė sakosi, kad jos pagrindinė įtaka tai gamta. Gyvenanti Čikagos miesto pakrantėje, šalia Michigan ežero, ji stipriai paveikta austančios

saulės ir horizonto. Paveikslų temos — naktis, mėnulis, miglos, vėjas, prieblanda, debesys — keičia savo spalvas ir nuotakas kiekvienoje serijoje. Ji pripažįsta, kad lietuviai dailininkai savo prigimtini visgi gamtos traukiami,

Giedrė Žumbakienė (dešinėje) su Miglė Kupšaitė-Pukšienė per parodą Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e.

Algio Mockaicio nuotrauka

Giedrės Žumbakienės parodoje Lietuvių dailės muziejuje: (iš kairės) Jolanta Mockaitienė, Dalia Mirmantaitė, Miglė Kupšaitė-Pukšienė, Jadvyga Penčylėnė ir Dalia Šlenienė, Lietuvių dailės muziejaus galerijos direktorė.

Algio Mockaicio nuotrauka

nors, kaip ji, jau daug metų gyvena miesto judėjime. Keliuose miglotų kalnų paveiksluose juntamas, tarsi kinų mene, susikaupimas, o kitur „čiurlioniška“ įtaka jaučiama spalvos ir peizažo fantazijoje. Šios kompozicijos išryškina jos „maculature“ šešėlių paslaptingą gyvumą formų užuominose.

Žumbakienės spalvos ramios, švelnios, šilkinės. Formos skrenda ruožais, mėlynais, violetiniais atspalviais. Neseniai grįžus iš Lietuvos, kur ji lankėsi gegužės mėnesį per savo personalinės parodos atidarymą Vilniuje, ji sako, kad ten „atrado geltoną spalvą“. Paveikta Lietuvos geltonų namų, pradėjo vartoti geltoną spalvą savo kompozicijose, prisimindama lietuvių sodybas.

Giedrės Žumbakienės meninės kūrybos takas gan tiesus. Nuo 1949 metų gyvena Čikagoje. Baigė St. Xavier kolegiją, studijavo daug metų School of the Art Institute, išgijo magistro laipsnį Northwestern University, kur tuo patiu metu dėstė. Mokytojų pradžios mokyklose ir gimnazijose. Šiuo metu dėsto grafiką („printmaking“) North Shore Art League, Winnetka, Illinois. Ten studijuoja subrendę studentai, tarp 35-75 metų amžiaus, kurie techniškai tobulinasi. Studijų atmosfera rimta ir be įtampos, norintys mokytis. Žumbakienė sako, kad ji džiaugiasi savo studentais ir tiek pat išmoka iš jų, kiek jie iš jos.

Užsiminus Čiurliono įtaką jos kūryboje, ji pasakoja, kad bebūdama studentė 1976 metais Northwestern University, ji studijavo Čiurlionį ir savo kolegoms jo darba pristatė klaseje per filmus, skaidres ir knygas. Profesoriai ir studentai buvo sužavėti šia naujybe. Kaip įdomu, kad Vilniuje jos parodai užsidarius, jos darbai tuoj pasirodys Kauno Čiurlionio muziejuje, o toliau keliaus į Klaipėdą. Čia jos pirmoji personalinė paroda Lietuvoje, nors jos darbai ten pirmą sykį pasirodė 1977 metais, o 1988 metais ji ten praleido daugiau laiko, susipažindama su Lietuvos menu.

Jos profesinis pasiekimas matyti iš parodų ir darbų pirkejų sąrašo. Dažnai pasirodo Čikagos apylinkės grupinėse parodose miesto centre, Skokie, Hinsdale, Evanston, Libertyville, Highland Park, Rockford galerijose. Jos darbai keliauja ir toliau — į Toronto, Indianapolis Museum of Art ir į Amerikos grafikos parodas Honolūlyje, Alabama, Minot (North Dakota) ir Boston'e. Pasirodymas Boston'e 1983 metais buvo ypač reikšmingas, kadangi ši „35th Boston Printmakers' National Exhibition“ buvo profesionalų vertinimas jos darbo. Grafikos darbai buvo siunčiami iš visos Amerikos, ir šios parodos jūrą atranka prilygsta premijai. Žumbakienės darbai traukia dėmesį ir verslo bendrovių kolekcijų kuruotojų. Jos dideli paveikslai ir serijinės kompozicijos tinka įstaigų sienoms ir nuotakoms. Pavyzdžiui, Standard Oil of Indiana savo Čikagos dangoraižiui įsigijo 15 jos darbų. Kitos didelės bendrovės: Quaker Oats, Union Carbide, Wang Labs, Borg-Warner Corp., Hyatt Corp., Harris Bank, Hotel Nikko ir Hilton Hotel, Arthur Anderson, Marshall Field & Company taip pat turi jos darbus.

Anksčiau jai dirbus su mozaika ir pasižymėjus emalio technika, galima spėti, kad ir dabartiniuose darbuose supjaustytas „plexiglas“ dailininkei atstoja skaldyto stiklo konstrukcija, o taip pat metalo ir susiliejusių spalvų supratimas toliau derinasi jos grafikoje. Ji aiškina, kad emalio darbas buvo fiziškai labai sunkus rankoms ir profesijai nederingas, kadangi emalis nelaikomas dailės, o taikomojo menu. Stoti į profesionalių

dailininkų eiles Amerikoje, ji turėjo imtis grafikos. Jai tai pasisekė ir ji pamilo dabartinę savo kūrybinę išraišką.

Giedrė Žumbakienė nemėgsta daug aiškinti ar filosofuoti apie savo kūrybą. Sako, „Jei mano darbai žiūrovui nekalba, tai aš negaliu už juos kalbėti“. Net savo linksmam, šeimyniškam parodos atidarymui Lemont'e prašė parodos organizatorių nekviesti jokių kalbėtojų. Žumbakienės paveiksluose atsispindi jos energija ir imlumas. Jos gyvenimo samprata kartais mums prabyla aiškiai, kartais pasibeldom. Prisiartinkim pasiklausyti.

Konferencija dėl pagalbos Lietuvai

(Atkelta iš 3 psl.)

sėklų (perteklių galima parduoti). Viena geradarė Čikagoje paaugojo net 10,000 dolerių šelpai 58 vaikus; krepšinio žvaigždė Šarūnas Marčiulionis finansine parama šelpia 100 vaikų. Pagal dr. Prunskienę, Lietuvoje UNICEF Tarptautinis vaikų fondas konstatavo precedento neturintį bėdą vaikų globoje...

Rimas Jakas apibūdino fiziškai ir psichiškai pažeistų vaikų būklę Lietuvoje. Visuomenė, kuri atstumia šiuos asmenis, pati degduoja. Lietuvoje pastaruoju laiku įsisteigė VILTIES draugija, kuriai priklauso šeimos, norinčios padėti savo vaikams, pavyzdžiui, kuriant savitarpio paramos grupes („support groups“) šeimoms, kurios auginą vaikus su Downs sindromu (tai realybė, kurią kalbėtojas supranta, nes ir jo sūnus gimęs su Downs sindromu), kad galima būtų išvystyti jiems Dievo duotą potencialą. Iki šiol tos šeimos išgyveno finansinius sunkumus bei diskriminaciją. Global Challenge siuntė 40 asmenų į Lietuvą. Stengiamasi Lietuvoje rekonstruoti dvi mokyklas, kad su negaliojančiais vaikais būtų integruoti. Dr. G. Puras įsteigė specialų centrą, kuriame būtų diagnozavimo ir mokymo priemonių. Šioje srityje dirba ir specialus A.P.P.L.E. skyrius.

Dana Baltutytė dirbo Lietuvoje nuo 1990 metų birželio ligi šių metų rudens. Ji pasidalijo savo patirtimi Lietuvoje — apie UNICEF įsisteigimą, tėvų organizaciją „Viltis“ įsisteigimą įvairiuose Lietuvos miestuose — jai dabar priklauso 157 šeimos, tėvai net pasiaukodami dirba būstinėse. Pagal Baltutytę, „nemokyti“ vaikai Lietuvoje dabar turi naujas teises ir švietimą, nors jos dar nėra visur įgyvendintos. Vilniuje įsteigtas ankstyvos intervencijos skyrius. Baltutytė pa-

Loretos Vaškevičienės

Grazi tuštuma, 1992

Spalvoti pieštukai ir tempera, 28 x 36 cm

Loretos Vaškevičienės pirmoji paroda Čikagoje

Dailininkės Loretos Vaškus (Vaškevičienės) pirmoji personalinė paroda vakar, lapkričio 20 dieną, buvo atidaryta Lion Frame galerijoje (3125 West 71st Street), Čikagoje. Paroda vyks iki lapkričio 30 dienos.

Dailininkės Vaškevičienės darbai atlikti pieštuku ir tempera dažų technika. Jos pieštuko strichavimas yra toks niuansuotas, kad atrodo tarsi pieštų patis oras, patekęs tarp pieštuko smaigalių ir popieriaus. Subtilūs pereinimai iš tamsesnio pustonio į šviesesnį, šaržuotos žmonių veidų išraiškos, grakštūs figūrų judesiai — tai Loretos Vaškevičienės „forte“ šioje pirmojoje jos darbų parodoje. (A.K.)

Loretos Vaškus (Vaškevičienės)

taria, kad parama būtų teikiama įstaigoms, nes šeimoms tai būtų aktyvesnis ir įstaigoms kreiptis, kad vaikai galėtų bendrauti su kitais. Lietuvoje reikia specialistų, kurie dirbtų kartu — iš viso apskaičiuojama, kad yra 20,000 asmenų su įvairiomis specialiomis problemomis (maždaug 5,040 iki 16 metų amžiaus).

Daiva Veitaitė Neidhardt apibūdino Lietuvos internatuose gyvenančiųjų būklę ir galimybes jiems padėti. Kai kurie vaikai yra netekę motinų ar daugia vaikų šeimų prieauglis, kitos šeimos nenori ar negali globoti

vaikus su fiziniais negalavimais. Boston'e įsteigta pašalpos grupė Lithuanian Children's Relief, Inc., kurios sarašuose yra 250 įvairių profesijų asmenų, atstovaujančių įvairioms sritims. Grupė stengiasi tuoj pat atkreipti dėmesį ir reaguoti į materialinius poreikius: kėdutes, minkštą žaisliuką, plastikines paklodes ir panašiai. Dr. Dunn vedamas Surgical Medicine Fund yra apmokėjęs plastikines chirurgijos operacijų kainas. Kuriems vaikams įsteigta klausymo aparatūros „biblioteka“ — kai vaikai paauga, aparatūra perduodama kitiems vaikams. Visi šie vaikai turi teisę į geriausią gyvenimą galimybes, kokios įmanomos. Jei galima, stengiamasi padėti tėvams perimti vaikų globą ir priežiūrą.

Jūratė Pečiūrienė apibūdino Amerikos - Lietuvos Negalių ir rehabilitacijos pasikeitimo programą University of Michigan, Ann Arbor. Programos iniciatorius, tai rehabilitacijos specialistas dr. William Waring, kuris pajuto būtinybę fiziškai negaluojančioms Lietuvoje patiemis pasimokyti ir patirti geresnį, pilnutinesnio gyvenimo lygį. Visi (įskaitant ir išeivijos lietuvių) gali pasimokyti naujų terminų vartojimo (nevertotini išsireiškimai, kaip „vargšai vaikai“, su tokia ar tokia problema...). Reikalingas geresnės aparatūros ir pritaikytos aplinkos įvedimas. Jau įvyko keli pasikeitimai, surengti keli seminarai. Amerikos lietuviai buvo vertėjais. Vienas lingvistas prisijungė kaip talkininkas — jis yra suprogramavęs sintetinio balso programą „Geležinis vilkas“, padedanti suparalizuotam asmeniui, negalinčiam vartoti balso. (Tiesins ateinantį šeštadienį)

Loretos Vaškevičienės

Moteris, 1992

Pieštukai ir tempera, 48 x 61 cm